

УДК 338.012

О.С. Бондаренко

Київський національний університет технологій та дизайну

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ ЛОГІСТИКИ

У статті визначено методологічні засади фінансової логістики шляхом обґрунтування об'єкту, предмету, мети, завдань, принципів, функцій, методів.

Ключові слова: фінансова логістика, фінансові потоки, взаємозв'язок логістики та фінансового менеджменту, методологічні засади.

В статье определены методологические основы финансовой логистики путем обоснования объекта, предмета, цели, задач, принципов, функций, методов.

Ключевые слова: финансовая логистика, финансовые потоки, взаимосвязь логистики и финансового менеджмента, методологические основы.

In the article the methodological basis of the financial logistics through substantiation of the object, subject, goal, objectives, principles, functions, and methods.

Key words: financial logistics, financial flows, the relationship of the logistics and financial management, methodological basic

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

В сучасних умовах виникнення фінансової логістики обумовлено необхідністю оптимізації поточкових процесів, які вимагають відповідного фінансового забезпечення. Практика господарювання вітчизняних підприємств відображає застосування менеджерами загальновідомих підходів менеджменту, маркетингу, логістики, аналізу, обліку. Однак, досить часто, їх не достатня дієвість та адаптованість призводить до необґрунтованих залишків запасів, надмірних обсягів дебіторської заборгованості, нерационального використання грошових коштів. Така ситуація свідчить, що управління фінансовими потоками має здійснюватися вже на стадіях планування, а в подальшому, їх організація та контроль тісно пов'язуватися з управлінням матеріальними та інформаційними потоками.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми.

Дослідженню питань логістизації господарської діяльності присвячено багато праць вітчизняних і зарубіжних економістів. Основну увагу дослідники зосереджують на проблемах управління матеріальними потоками. Питання логістичного управління фінансовими потоками висвітлюється досить обмеженим колом

науковців [8, 14]. У закордонній практиці логістичний підхід до управління фінансовими потоками виник у відповідь на створення концепції вартісного ланцюга та появи поняття «менеджмент фінансового ланцюга», який передбачає управління фінансовими потоками, що пов'язані з логістикою постачання товарів [1]. Фінансова логістика набуває все більшого значення, відіграє ключову роль у забезпеченні достатнього рівня ліквідності, платоспроможності, прибутковості та вимагає раціонального поєднання методологічних засад двох складових економічної науки: фінансового менеджменту та логістики.

Цілі статті. У зв'язку з цим, метою статті є сформулювати методологічні засади фінансової логістики, які відображають об'єкт, предмет, мету, завдання, принципи, функції, методи управління фінансовими потоками в логістичних системах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

В працях вітчизняних економістів особливості використання фінансової логістики практично не досліджуються. В основному науковці визначають її сутність або охарактеризовують роль окремих елементів. Корнеєв В.В. [11], зазначаючи, що логістичний підхід до управління фінансовими потоками є новим, застосовує поняття фінансова логістика - діяльність спрямована на професійне управління кругообігом фінансових потоків від постачальників капіталу до його споживачів і в зворотному напрямку. Також в літературі існує визначення, за яким фінансова логістика є системою управління, планування і контролю над фінансовими потоками на основі інформації і даних з організації матеріальних потоків підприємства [14, С. 33]. Забезпечення такого управління вимагає розробки відповідної його методології.

Виявлення наукою суттєвих або специфічних особливостей об'єкта дослідження призводить до виділення її в самостійний напрям та встановлення предмета. Тому об'єктом фінансової логістики доцільно вважати фінансові потоки логістичної системи, а предметом - раціональне управління її фінансовими потоками. Виокремлення в межах предмету фінансової логістики поняття «логістична система» обумовлено тим, що раціональне управління логістичними потоками досягається лише у випадку розгляду та функціонування підприємства як логістичної системи.

Поряд з об'єктом і предметом дієвість будь-якого елементу чи системи в цілому залежить від правильності трактування поставленої мети функціонування. В працях сучасних дослідників зустрічаються різні підходи до визначення мети логістики, фінансового менеджменту та управління фінансовими потоками. На думку Крикавського Є.В. [12, с. 48] метою логістики є мінімізація загальних витрат, прискорення матеріального потоку, мінімізація загального рівня запасів, оптимізація рівня обслуговування споживача. Деякі дослідники мету логістики вбачають у мінімізації витрат у процесі руху матеріальних потоків від постачання запасів до їх транспортування у готовий продукт та його реалізацію шляхом системного, орієнтованого на потребу виробництва обсягу матеріалів та інформації про окремі стадії цього процесу [18, С.23]. Російські вчені вважають, що основне призначення логістики - це координування організації процесу робіт різних учасників руху товарів (вантажів) та забезпечення збільшення їх загального ефекту, який перевищує суму окремих ефектів учасників логістичного ланцюга [23, С. 29].

Стосовно фінансового менеджменту, то майже всі дослідники його мету трактують як забезпечення зростання добробуту власників капіталу підприємства, що знаходить конкретне втілення у підвищенні ринкової вартості підприємства [20, С. 6; 19, С. 12]. Окремі науковці таку мету визначають стосовно управління фінансовими потоками [6]. Власний підхід до визначення мети управління фінансовими потоками виокремлює Єрмошкіна О.В.: забезпечення динамічного сталого розвитку підприємства, який відображається у постійному збільшенні його ринкової вартості як об'єкту інвестування при забезпеченні оптимальних параметрів системи (масштабність, прозорість, цілісність, гнучкість, відкритість, інтенсивність, інертність) [10, с. 227]. Зазначені авторкою параметри є прийнятними і для логістичних систем, в межах яких здійснюється управління фінансовими потоками. Такий підхід є слушним, а тому управління фінансовими потоками в логістичних системах має враховувати характерні риси як фінансових потоків так і логістичних систем.

Значну роль управління фінансовими потоками в логістичних системах підкреслюють українські дослідники Пушкар М.С., Богач А.Г. Мельник В.Г. [18, С. 43-46] Зазначаючи, що логістична

система без фінансового і управлінського обліку, переходить у ранг малодієвої та неефективної, вони розробляють модель структури фінансового управління підприємством. В ній поряд з фінансовою структурою, яка будується трьох інформаційних підсистемах (фінансовий управлінський, податковий облік), виокремлюють блоки розгалуженої структури логістичної системи підприємства.

Колектив авторів Білоруського державного технологічного університету мету фінансової логістики визначають частково. Фінансова логістика направлена на оптимізацію фінансового механізму компанії, координування фінансових потоків і операцій, забезпечення їх упорядкованості і точного балансування [8, С. 391]. Таке трактування відображає особливості функціонування фінансової логістики у напрямку забезпечення узгодженого управління фінансовими і матеріальними потоками, але не визначає її значення в умовах функціонування фінансового механізму. Базуючись на підході українських дослідників до визначення фінансового механізму та його складових [21, С.11-12], мету фінансової логістики доцільно трактувати: забезпечення ефективного функціонування окремих елементів та логістичної системи в цілому на основі оптимізації вартості фінансового ланцюга, що досягається шляхом раціонального поєднання складових фінансового механізму у процесі управління фінансовими потоками в тісній взаємоузгодженості з матеріальними та інформаційними потоками.

Мета фінансової логістики відображає ідеальну ситуацію, якої слід намагатися досягти. Проте її досягнення відбувається шляхом конкретизації відповідних завдань. В працях дослідників сформовано достатній перелік завдань логістики [18], логістичного управління [7], фінансового менеджменту [9, 20], управління фінансовими потоками [10, 17], фінансової логістики [14]. Вони трактуються з урахуванням досліджуваних напрямів та відрізняються рівнем деталізації. На підставі проведеного аналізу доцільно виділити такі завдання фінансової логістики: розробка концепції управління фінансовими потоками логістичної системи; визначення стратегічних цілей розвитку логістичної системи, формування оптимальної моделі управління фінансовими потоками в логістичній системі, сприяння раціоналізації управління фінансовими потоками, забезпечення ефективності управління

фінансовими потоками в логістичній системі, забезпечення постійного розвитку логістичної системи

Поряд із завданнями, фінансова логістика має базуватися на відповідних принципах, функціях, методах.

При розкритті принципів логістики та фінансового менеджменту науковців застосовують загальноприйняті підходи та власне бачення [3, 4, 9, 12, 22, 23]. Поряд з принципами логістики та фінансового менеджменту, колектив авторів Білоруського державного технологічного університету [8, с. 395 - 396] визначають принципи управління фінансовими потоками. Це плановість та системність, цільова направленість, стратегічна орієнтація, диверсифікація. Конкретизує принципи управління фінансовими потоками Єрмошкіна О.В. [10, с. 232]. До них авторка відносить такі: ієрархічності, гнучкості, адаптивності, цілеспрямованості, комплексності, систематичності, динамічного розвитку, ефективності, багатоваріантності, своєчасності. Мельникова К.В. визначає принципи фінансової логістики. До них відносить: саморегулювання, гнучкість, мінімізація виробничих витрат; інтеграція процесів фінансування, постачання, виробництва і збуту; моделювання руху фінансових потоків; відповідність об'ємів фінансування об'ємам необхідних витрат; використання програм забезпечення і комп'ютерних мереж для управління фінансами, надійність джерел фінансування і забезпечення проекту фінансовими ресурсами; економічність; прибутковість [14, С. 36]. Такий підхід відображає ключову роль фінансових потоків в діяльності підприємств, але не враховує специфіки функціонування логістичних систем, в межах яких управління фінансовими потоками має тісно пов'язуватися з матеріальними та інформаційними.

Принципи фінансової логістики мають відображати не тільки умови руху фінансових потоків логістичної системи, але й враховувати організаційну, технічну, економічну, інформаційну єдність поточкових процесів всього циклу відтворення.

Узагальнюючи підходи науковців, слід виділити такі принципи фінансової логістики: науковості, гуманності, синергічності, ієрархічності, системності, систематичності, узгодженості, інтеграції, моделювання, інформативності, оптимальності, адаптивності, емерджентності (цілісності),

відповідності, функціональності, диверсифікації, стратегічної орієнтованості.

Функції фінансової логістики також мають відображати особливості функціонування логістики та фінансового менеджменту. Функції фінансового менеджменту науковцями досліджуються [9, С. 44-48; 20, С.9] на основі врахування двох позицій: 1) фінансовий менеджмент - система, якою управляють та 2) фінансовий менеджмент - спеціальна сфера управління. Існує точка зору, за якою у складі функцій фінансового менеджменту виділяються: управління формуванням фінансових ресурсів, управління їх розподілом і використанням, планування (бюджетування), прогнозування та аналіз фінансового управління [21, С.18]. Деякі російські дослідники виокремлюють функції промислової логістики [5, С. 19-24]. Такий склад функцій логістики визначає особливості організації виробничих процесів, їх типи (одиничне,серійне, масове), але не розмежує види господарських процесів та завдання, які вирішуються логістами у процесі їх здійснення. Окремі російські вчені відображають двоякість функцій логістики [23, С. 29]. На їх думку, вона обумовлена матеріальною та нематеріальною складовими логістики. Білоруські науковців [8, с.32] виділяють такі логістичні функції: базові (закупівля, виробництво, розподіл, сервіс); ключові (дотримання стандартів, управління закупівлями, транспортування, управління запасами, правління процедурами замовлень, управління виробничими процедурами, цінотворення, фізичний розподіл); підтримуючі (складування, вантажоперевезення, захисне пакування, забезпечення запасними частинами та сервісне обслуговування, збір повернених відходів, інформаційно-комп'ютерна підтримка, управління фінансовими потоками). Такий підхід скоріше відображає не функції, а способи, правила і процедури виконання функцій логістики. У працях деяких науковців прослідковується взаємозв'язок, що існує між фінансовими та логістичними методами [18, С.160]. Підхід науковців відображає спрямованість на обов'язкове здійснення обліку, аналізу, аудиту логістичних витрат, спричинених діяльністю логістичних систем. Це ще раз підтверджує про посилення останніми роками ролі логістичних підходів в управлінні підприємствами.

Поряд з функціями логістики в наукових дослідження зустрічають і функції фінансової логістики [8, с.394; 22, с.123]. Фролова Л.В. зазначає, що важливою функцією управління фінансовими потоками є контроль за відповідністю їхніх параметрів параметрам товарних потоків, за впливом фінансових процесів на ефективність логістичної діяльності загалом, а також перевірка оптимальності схем руху всіх потоків. Викладачі Білоруського державного технологічного університету вважають [8, С.394], що фінансова логістика є частиною фінансового менеджменту і проявляється в таких функціях: відтворювальна, розподільча, контрольна.

Деякі дослідники виділяють функції фінансового потоку [2, С. 66]. Це такі як: 1) об'єкт управління не лише фінансами суб'єкта господарювання, а й об'єкт фінансового управління; 2) взаємопов'язаний з формуванням, розподілом та використанням різних фундаментальних капіталів; 3) узагальнює різні форми та види руху фінансових ресурсів; 4) як процес обумовлює досягнення певного економічного результату; 5) здійснюється у взаємозв'язку з грошовими потоками та, з урахуванням фактору часу, відбиває ліквідність фінансових ресурсів; 6) цілеспрямований рух фінансових ресурсів. Такий підхід не зовсім є коректним, оскільки функція – це зовнішній прояв будь-яких суттєвих властивостей. А отже, виокремлений авторкою підхід відображає скоріше не функції, а характерні риси фінансового потоку.

Виділяючи функції управління фінансовими потоками, Єрмошкіна О.В. керується системно-потоковим підходом [10, с.231]. Вона виділяє чотири функції: планування, організація, контроль, мотивація. При цьому їх диференціює за ієрархічними рівнями (вищий, середній, нижчий) та часовими горизонтами управління (стратегічний, тактичний, оперативний). Зазначений підхід є виправданим. В межах виокремлених функцій фінансової логістики доцільно виділяти ще стабілізуючу, оскільки її реалізація зумовить достатній рівень ліквідності, платоспроможності, прибутковості, що є досить важливим для стабільного функціонування логістичної системи та подальшого розвитку.

В цілому склад функцій фінансової логістики, їх алгоритм реалізації, ступінь деталізації залежить від багатьох факторів: масштабності логістичної системи, складності логістичних

процесів та операцій, насиченості логістичних потоків. У зв'язку з цим, до основних функцій фінансової логістики слід відносити такі: організаційна, аналітична, контрольна, стабілізуюча.

Разом із функціями, досягнення мети та вирішення завдань фінансової логістики здійснюється шляхом використання її методів. Методи фінансової логістики мають бути тісно пов'язані з її принципами, оскільки вони є способом реалізації принципів. Разом з цим, вони мають відображати альтернативний характер, що передбачає можливість заміни один іншим. В сучасній літературі науковцями велика увага приділяється методам логістики. Досить детально вони розриті російськими дослідниками [13]. Вітчизняна дослідниця Азаренкова Г.М. [2, С.81] виокремлює найбільш важливі методи управління фінансовими потоками. Це методи оцінки потоків в часі, методи оцінки потоків в умовах інфляції, методи оцінки рівномірності та синхронності потоків. Зазначені методи відіграють важливу роль в управлінні фінансовими потоками, проте не відображають необхідності їх аналізу, прогнозування, моделювання.

В управлінні логістичними системами застосовуються різні методи та їх поєднання. Методи фінансової логістики мають відображати підходи, які передбачають раціональне поєднання фінансового та логістичного управління, а також враховувати характерні ознаки фінансових потоків. Для цього фінансова логістика має використовувати відповідні емпіричні методи, економіко-статистичні методи, методи математичної економіки та економетрії, методи дослідження операцій, методи економічної кібернетики.

Таким чином, обґрунтовані об'єкт, предмет, мета, завдання, принципи, функції, методи фінансової логістики є методологічним підґрунтям для подальших досліджень проблематики формування логістичних систем на підприємствах України та забезпечення ефективного управління їх фінансовими потоками.

Література:

1. Optimizing financial relationship with the financial value chain//Bulletin of metaGroup. WhitePaper. 800-945-META[6382], Sept., 2004 – 18 p. [електронний ресурс] <http://www.metagroup.com>

2. Азаренкова Г.М. Фінансові ресурси та фінансові потоки (теоретичний аналіз): [монографія] /Г.М. Азаренкова. – Харків: ПП Яковлева, 2003. – 103 с.

3. Алькема В.Г., Сумець О.М. Логістика: Теорія та практика: Навчальний посібник.- Київ: Вид.дім „Професіонал”, 2008. – 270 с.

4. Аникин Б.А. Логистика: [учебник] /Б.А. Аникин, В.В. Дыбская, А.А. Колобов, И.Н. Омельченко, В.И. Сергеев, А.П. Тунаков, Л.С. Федоров, Ю.Ю. Наймарк, С.К. Чудаков, О.Б. Аникин: - [3-е изд.]. - М.: ИНФРА-М, 2008. – 368 с.

5. Афонин А.М., Царегородцев Ю.Н, Петрова А.М. Промышленная логистика: учебное пособие/ А.М. Афонин, Ю.Н. Царегородцев, А.М. Петрова. – М.: ФОРУМ, 2011. – 304 с.

6. Бабенко А.В. Система управління фінансовими потоками промислового: автореф. дис. к-та екон. наук: [електронний ресурс]/А.В. Бабенко, НАН України. Ін-т економіки промисловості. – Донецьк, 2006. – 20 с. – укр.

7. Баранець Г.В. Управління матеріальними та фінансовими потоками підприємства на основі логістичного підходу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» /Г.В. Баранець. – Донецьк, 2007. – 22 с.

8. Баско И.М. Логистика: учеб. пособ. / И.М. Баско, В.А. Бороденя, О.И. Карпенко и др. под. ред. д-ра экон. наук, профессора И.И. Полещук. – Минск: БГЭУ, 2007. – 431 с.

9. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента.Т.1.–К.: Ника-центр, 1999.–592с.

10. Єрмошкіна О.В. Управління фінансовими потоками промислових підприємств: теорія, практика, перспективи: [монографія] / О.В. Єрмошкіна – Донецьк: національний гірничий університет, 2009. – 479 с.

11. Корнєєв В.В. Управління кредитними та інвестиційними потоками капіталу: автореф. Дис.д-ра екон. Наук: 08.04.01 [електронний ресурс]/В.В.Корнєєв, НАН України. Ін-т екон. Прогнозування. – К., 2004. – 35 с. – укр.

12. Крикавський Є.В. Логістика. Основи теорії: Підручник – 2-е вид., доп. І переробл. –Львів:Національний університет «Львівська політехніка» (Інформаційно-видавничий

центр «Інтелікт+» Інститут післядипломної освіти), «Інтелект-Захід», 2006 – 456 с.

13. Модели и методы теории логистики: Учебное пособие. 2-е изд./[под ред. В.С.Лукинского]. – СПб.: Питер, 2007. – 448с.

14. Мельникова К.В. Фінансові потоки в логістичних системах: конспект лекцій /К.В. Мельникова: конспект лекцій – Харків, вид-во ХНЕУ, 2008. – 84 с.

15. Миротин Л.Б. Логистика для предпринимателя: основные понятия, положения и процедуры: [учебное пособие] / Л.Б. Миротин, И.Э. Ташбаев. – ИНФРА-М, 2002, – 252 с. С.10].

16. Окландер М.А. Логістика [підручник] / М.А. Окландер – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 346 с.

17. Панков В.А., Макогон Ю.В., Пашко Е.А., Бабенко А.В. Механизм управления финансовыми потоками промышленного предприятия в условиях глобализации / В.А. Панков, Ю.В. Макогон, Е.А. Пашко, А.В. Бабенко [под науч.ред. Ю.В. Макогона]. – Донецк: Донецкий национальный университет, 2005. – 188 с. С. 26-28]

18. Пушкар М.С., Богач А.Г. Мельник В.Г. Логістичні системи підприємства: облік, аналіз і аудит / М.С. Пушкар, А.Г. Богач, В.Г. Мельник – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 187 с.

19. Старкова Н. А. Финансовый менеджмент: Учебное пособие /РГАТАимени П. А. Соловьева.– Рыбинск, 2007. – 174 с.

20. Технологии финансового менеджмента : учеб. пособие / В.В.Быковский, Н.В. Мартынова, Л.В. Минько, В.Л. Пархоменко, Е.В.Быковская. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2008. – Ч. 1. – 80 с.

21. Фінансовий менеджмент: підручник / [кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін]. – К.: ХНЕУ, 2005. – 535 с.

22. Фролова Л.В. Механізм логістичного управління торговельним підприємством: [монографія] /Л. В. Фролова. – Донецьк: ДонДУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2005. – 322 с.

23. Чеботаев А.А. Логистика – синергетическая качественная услуга в цене поставляемых товарных ресурсов: учебник/А.А. Чеботаев, Д.А. Чеботаев. – М.: ЗАО Издательство «Экономика», 2009. – 262 с.